

Forfatter: [P.F. Suhm]

Titel: Om Danmarks og Norges Tilstand i Henseende til Handelen.

Citation: [P.F. Suhm]: "Om Danmarks og Norges Tilstand i Henseende til Handelen.", i [P.F. Suhm]: *Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 13*, Jonas Lindgrens Enke, Sorø, 1772, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-2_013-shoot-workid2_013_012.pdf (tilgået 18. maj 2021)

Anvendt udgave: Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 13

Ophavsret Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen.](#)

↵

Om Danmarks og Norges Tilstand i Henseende

↵ til

↵ Handelen,

↵ Sorøe, 1772.

↵ Trykt hys Jonas Lindgrens Enke.

2

3

↵ Naar man vil grundig dømmen om et Lands Magt og Velstand, saa er det ei en ringe Sag at være vel underrettet om dets Handel; og om den kan man ei faae bedre Underretning end af Told-Bøgerne, som ere de rette Stats-Thermometra: men disse ere altid blevne holdte hemmelige hos os, hvilket alee- ne er nok for at tilkiendegive, at det ei maa være ret fat med os i denne Post, og at Handelen ei maa falde ud til vor Fordeel. Endelig haver jeg faaet fat paa nogle Told-Bøger, hvilke beklageligen stadfæste denne Sandhed, særdeles i Henseende til Dannemarks Det er derfor en Sag, som er Regieringens heele Opmærksomhed værdig, at Handelen kunde i det

4

↵ 4 mindste komme til Lighed, og er det mueligt, til vor Fordeel; thi delte er den rette Stats Spare- og Vinde-Konst. At Kongen sparer paa sine Betientere, paa sit Hof, derved vinder Landet intet, og følgerigen Kongen ei heller. I det høieste kan saadant ei tiene til andet, end at betale den Gield, Kongen er skyldig til sine egne Undersaatter, og dermed kan det umuelig haste, saa længe Kongen og Landet ere saa meget skyldige til Udenlandske. Thi jeg kan ei troe, at man tænker paa at samle en Skat, en Tanke, der ellers ei er saa ganske at forkaste, da det vilde være paa en meget ubeqvem Tid, saalænge Landet aarligen taber i sin Handel med Fremmede, og maae desuden betale saa mange Renter til dem. Jeg tager derfor ei i Betænkning frit ud at erklære: At de, som have raadet Kongen til saadan Sparsommelighed, have aldeles intet forstaaet af Statskonsten, og været ganske ukyndige Mænd. Men derfor forkaster jeg ei en viis Sparsommelighed, tvertimod jeg antager, at den er Grunden til al Velstand; men den bestaaer i at forbyde saa mange fremmede Yppigheds-Varer, som mueligt, eller og at belægge dem med den høistmuelige Told, og derimod at opmuntre og lette mange indenlandske Næringsveie og Haandvær-

5

↵ 5

↵ ker. Men heri maa man i Begyndelsen følge Sullys og ei Colberts Plan; det er at sige, henvende alle sine Tanker til Agerdyrkingen, og til at hemme Indførselen af fremmede Yppigheds Varer, paa det at den indenlandske Handel kan i det mindste komme til en Ligevægt. Har man Kræfter dertil, da er det got med det samme at ophielppe Fiskerier, Bergværker, QvægHandel, Forstvæsenet. Hvis ikke, maa dette komme siden. Derpaa er det først Tid at tænke paa en Handel med Yppigheds-Varer, og paa deres Arbeidelse i Landet, hvorved det dog vilde være nyttigt, saa meget mueligt, at hindre, at saadanne Varer ei bleve forbrugte og fortærede i Landet. Dog forstaaer det sig af sig selv, at dette maa skee efter nøie Overlæg, efter en nøie Afveigning af Landets Kræfter, og efter de Forbindelser, som vi staae udi med fremmede Stater, at det ei skal gaae, som udi Christian den Fjerdes Tid, da man ved at forhøje Tolden i Sundet paadrog sig mægtige og farlige Fiender. Det som synes gavnligt, er ofte ikke gavnligt, og hvad som er let i Tanken og paa Papiret, bliver ofte vanskeligt i Udførselen. Mine Tanker underkaster jeg derfor gjerne saadanne Mænd, som en Oeder, ea Martfeldt, en Capitain Lütken, en Philoda-

6

✂ 6

✂ nus, en Philocosmus, Forfatteren af Asan, deres Omdømme. Maaskee det og var nyttigt, at al indenlands Told, saavel for ind- som udgaaende Varer, blev ophævet, thi derved vilde den indenlandske Handel, som er Grunden til den udenlandske, til Skibsfart og til Søemagten, udvides. Rente-Kammeret tabte intet derved, naar Tolden paa indkommende fremmede Yppighed-Varer blev forhøjet, saag Consumptionen, hvilket sidste er efter Philocosmi viise Forslag, og som desuden bliver med Fordeel brugt i Holland, og uden Tvil vilde gjøre meget til at forbedre vor Ager- dørkning og Qvæg-Handel, helst naar det blev forbundet med en toldfrie Udførsel af Korn og feede Vare til fremmede Steder, ja endog med Belønninger udi visse Tilfælde, udsatte for saa- dan Udførsel; hvorved det dog forstaaer sig af sig selv, at saadan Udførsel ei maatte tillades, uden naar Varene vare i visse Priser, paa det man ei selv skulde komme til at mangle. Men nu er det Tid at vende mig til mit egentlige Øiemærke.

✂ For da at vise Tilstanden af Dannemarks nu værende slette Handel, vil jeg lægge de 2de Aar 1767 og 1768 til Grund. For den Tid havde Handelen allerede i nogle Aar været

7

✂ 7

✂ paa samme Fod, og efter den Tid er det snarere blevet værre end bedre med den, allerhelst man udi værende Aar 1771 haver ladet hidføre en Hoben fremmed Korn og feede Vare, maaskee af Nødvendighed, men desto værre: thi det viser, at vor Sygdom er reent fortvilet, og at vore Indretninger maa trækkes med saadanne Svagheder, der nødvendigen ville inden føie Tid drage Statens Død efter sig, dersom ei herpaa raades Bod udi Tide. Udi bemeldte Aar 1767 var Pengebeløbet af de fra Danmark udførte Vare 731674 Rdlr. 26 Sk., og derimod af de indførte Vare 1449069 Rdlr. 91 Sk., følgelig blev i det Aar meere ind- end udført 717395 Rdlr. 69 Sk. Men da af disse indførte Vare bleve igjen udførte for 59123 Rdlr. 34 Sk., saa er i alt kun blevet meere ind-end udført for 658272 Rigsdaler 31 Sk., hvilken Summa Landet altsaa haver tabt udi bemeldte Aar. Af alle de Lande, som vi have handlet med, er Tabet størst til Rusland, thi der beløber det sig til 295538 Rdlr. 63 Sk.; Til Frankerige 172001 Rdlr. 67 Sk., det meste for de kiere Vine og Brændevine; Til Lybek 150757 Rdlr. 92 Sk.; Til Engelland, Skotland og Irland 100831 Rdlr. 3 Sk.; Til Königsberg og det Bran-

8

✂ 8

✂ denborgske Preussen 115284 Rdlr. 1 Sk.; Til Dantzic og Polsk Preussen 13867 Rdlr. 76 Sk.; Tik det Fyrstelige Holsten 30554 Rdlr. 66 Sk.; Til Wismar og Svensk Pommern 15603 Rdlr. 94 Sk.; Til Portugal 4535 Rdlr. 80 Sk.; Til Spanien 28191 Rdlr. 26 Sk. Med hvem vunde vi da? Det skal jeg nu fortælle Eder, kiere Landsmænd! Med Sverrig vunde vi bemeldte Aar 7663 R. 43 Sk.; med Holland 10450 Rdlr. 78 Sk.; paa Middel Havet 22021 Rdlr. 95 Sk., og med Altona, Hamborg og Tydskland 169678 Rdlr. 45 Sk., udi hvilken sidste Post vel burde fradrages, hvad som henføres til Altona, eftersom det staaer under vor Konge. Men jeg vil dog ei gaae Eder saa stærkt paa Klingen, baade for ei at mistrøste Eder, da Tabet desuden er stort nok, saa og fordi jeg nu for det første gjør det egentlige Danmark til mit Øiemærke. Efter dette Aar at dømme, sees dæ letteligen, med hvilke Lande Dannemarks Handel maatte udvides, nemlig med Sverrig, Ham- borg, Holland og paa Middel-Havet, og med hvilke det især maatte indskrænkes, hvad Indførslen angaaer, nemlig Königsberg, Lybek, Rusland, Engelland etc. og Frankerige fornemmelig; dog altsammen under mangfoldige Ind-

9

✂ 9 skrænkelser og Betingelser, nemlig Freds-Tracrater, politiske Omstændigheder, Varenes meere og mindre Nødvendighed. Mærkeligt er det, at til det Fyrstelige Holsten, Franke- rig, Portugal, Spanien, er slet intet bleven udført, hvilket gjør Handelen med de tvende sidste Riger meget skadelig, hvorvel man ei har tabt betydelige Summer med dem. Den Franske Handel bliver af alle den skadeligste, saasom den ei aleene bringer intet ind, og kun aleene ud, men endog opsluger saa stor en Summa, som 172001 Rdlr. 67 Sk., hvortil kommer, at den ved Snighandel endda op- sluger en anseelig Summa desuden. Hvad det Fyrstelige Holsten derimod angaaer, da er det maaskee mueligt, at vort Holsten igjen vinder med det, hvorom jeg dog ei kan sige noget med Vished, da jeg ingen vis Efterretning har derom.

✂ Vi see altsaa af det nu anførte, at Danmark haver over Hovedet tabt anseelig udi sin Handel i Aaret 1767, Nu ville vi see især, hvilke Landskaber og hvilke Byer, der ere Skyld herudi. Sielland, iberegnet Bornholm, Møen, Samsøe, haver indført for 1190409 Rdlr. 29 Sk., deraf igjen udført 51798 Rigsdaler 10 Skilling, følgelig i

10

X 10

X alt 1138567 Rdlr. 19 Sk., og derimod udført 421679 Rdlr. 93 Sk., altsaa haver Sielland tabt i bemeldte Aar 716931 Rdlr. 22 Sk., hvoraf bliver klart, at Danmarks Under-Balance kommer egentligen dette Land- skab til Last, eller rettere, egentligen Kiøbenhavn, som haver indført for 1066145 Rdlr. 75 Sk. og kun udført for 411397 Rdlr. 60 Sk., følgelig tabt 654748 Rdlr. 15 Sk. De øvrige Stæder, som ere Skyld i Under-Ballancen, ere: Helsingøer, som har indført for 20784 Rdlr. 64 Sk. og udført for 2672 Rdlr., tabt altsaa 18112 Rdlr. 64 Sk.; Kiøge indført for 2695 Rdlr. 70 Sk., og intet udført; Corsøer indført 2607 Rdlr. 66 Sk., udført 18 9 Rdlr., altsaa tabt 2413 Rdlr. 66 Sk.; Schelschiør indført for 3234 Rdlr. 72 Sk., og intet udført; Rørvig indført for 32160 Rdlr. 56 Skill., udført 13096 Rdlr. 9 Sk., tabt 19064 Rdlr. 47 Sk.; Callundborg indført for 1190 Rdlr. 4 Sk., udført for 1185 Rdlr., tabt 5 Rdlr. 4 Sk.; Karrebeksminde, det er Nestveds Toldsted, indført for 4287 Rdlr. 80 Sk, udført for 72 Rdlr., tabt 4215 Rdlr. 80 Sk.; Wordingborg indført for 234 Rdlr. 66 Sk., udført for 54 Rdlr., tabt 180 Rdlr.

11

X 11

X 66 Sk.; Samsø indført for 779 Rdlr. 16 Sk., intet udført; Stege indført for 1411 Rdlr. 74 Sk., udført for 516 Rdlr. 64 Sk., tabt 895 Rdlr. 10 Sk.; Bornholm indført for 2404 Rdlr. 80 Sk., udført for 1767 Rdlr. 56 Sk., tabt 637 Rdlr. 24 Skill.; Dragøe indført for 284 Rdlr. 64 Sk., udført for 40 Rdlr., tabt 244 Rdlr. 64 Sk. Af saa mangfoldige Steder haver Præstøe aleene vundet i Handel med Fremmede i formeldte Aar 1767, thi den indførte for 389 Rdlr. og udførte derimod for 720 Rdlr., vandt altsaa 331 Rdlr., en liden Summa, men Gud give, at de dog alle havde vundet saa meget. Heraf sees ellers ogsaa, hvor ubetydelig alle disse smaa Byers Handel er, naar Helsingøer og Rørvig undtages. Dog maae mærkes, at Callundborg, Karrebeksminde, eller Nestved, Corsøer, Schielschiør, have en ubetydelig Kornhandel med Norge, hvorved de vinde anseeligen, og som foraarsager, at disse Stæder ei bliver ganske blottede for Penge og Handel. Ligeledes vinder og Bornholm fra Kiøbenhavn. Men endskiønt saadan Handel aldeles ei er unyttig, tvertimod saa nyttig, at det var at ynske, at den kunde endnu ti dobbelt formeeres, saa vinder dog derved den heele

12

X 12

X Stat intet, i Henseende til Fremmede, men det beforder kun det indvortes Omløb, og hindrer, at visse Parter ei ganske forgaae, og at andre ei faae en alt for umaadelig Tilvæxt.

X Men nu ville vi vende os til at betragte, fra hvilke Lande disse Byer enten vinde, eller med hvilke de og tabe. Fra Sverrig vandt Kiøbenhavn 47018 Rdlr. 27 Sk.; fra Holland 21282 Rdlr. 41 Sk., og fra MiddelHavet 11294 Rdlr. 18 Sk. Derimod tabte det med det Fyrstelige Holsten 5201 Rdlr. 13 Sk.; med Frankrige 162965 Rdlr. 25 Sk.; med Portugal 584 Rdlr. 62 Sk., og med Spanien 27422 Rdlr. 58 Sk., og det paa saadan Maade, at den slet ikke førte noget didhen igien. Til de andre Lande førte den vel hen, men tabte dog med dem, nemlig med Danzig og Polsk Preussen 11828 Rdlr. 76 Sk.; med Königsberg og det Brandenburgske Preussen 113497 Rdlr. 38 Skill.; med Lybek 145774 Rdlr. 84 Sk.; med Rusland 144889 Rdlr. 2 Sk.; med Altona, Hamborg etc. 51006 Rdlr 21 Sk.; med Wismar og Svensk Pommern 15003 Rdlr. 33 Sk.; med Engelland etc. 98964 Rdlr. 71 Sk. Hvad de øvrige Byer og Lande angaaer, da vil jeg ei anføre Summerne, saa-

13

X 13

X som de kun ere ubetydelige, men aleene mælde med hvilke Lande de have vundet eller tabt, hvoraf enhver let kan see med hvilke de ei have handlet. Helsingøer vandt med Sverrig, og tabte med alle de øvrige, og handlede dog med dem alle, undtagen med det Fyrstelige Holsten; Kiøge handlede ei uden med Sverrig og Lybek, og tabte med dem begge, men anseelig med det første; Corsøer tabte med Sverrige, Königsberg, med Lybek noget anseeligt, med Altona etc., med det Fyrstelige Holsten en temmelig Deel; Skielschiør tabte med alle dem, den handlede med, og førte aleene ind og ikke ud, nemlig med Sverige, med Lybek noget anseeligt, ligeledes med Altona etc., med det Fyrstelige Holsten, med Wismar; Rørvig tabte med Sverrige 17824 Rdlr. 62 Sk., med Altona etc. 11636 Rdlr., med Lybek, det Fyrstelige Holsten, med Holland 2611 Rdlr. 32 Sk., med Frankerig: vandt derimod med Engelland 2210 Rdlr., og paa Middel-Havet 10882 Rdlr. 77 Sk.; Callundborg tabte med Sverrige, Lybek, det Fyrstelige Holsten, Holland, og vandt med Engelland; Carrebeksminde tabte anseeligt med Sverrige og Rusland, og vandt noget lidet med Lybek; Wordingborg tabte med Sverrige, Lybek, Altona etc, og handlede

14

X 14

⌘ ei med andre; Præstøe tabte med Sverrige og vandt med Lybek, Altona etc.; Samsøe tabte med Lybek og det Fyrstelige Holsten, og hand- lede med ingen andre; Stege tabte 1000 Rdlr. 24 Sk. med Sverrige, med Altona etc., og vandt med Lybek; Bornholm tabte med Sverrige, Lybek, Altona etc.; Dragøe tabte med Sverrige, Køningsberg, Wismar. Af denne Fortegnelse kan man og mærke, at disse smaa Stæder have kun ringe Kræfter, da deres Handel gaaer næsten ikke uden for Øster-Søen, og bliver desuden beklageligen kun lidet ført ved egne, men meest ved fremmede Skibe, som siden skal vises.

⌘ Naar man overveier, at Fyen, Jylland, Slesvig og Holsten derimod have vundet i bemeldte Aar i deres Handel med Fremmede, saa bliver det klart heraf, at den fornemste Aarsag til vor Undervægt er Yppigheden, og dernæst Mangel paa Manufacturer, thi Yppigheden yttre sig meest i en Hovedstad, som Kiøbenhavn, og naar den ei ved Manufacturer enten kan tilstrækkeligen formindske Indførselen eller og formeere Udførselen, og den derhos ei har eller kan have Korn og feede Vare at udføre, som Provincerne, fordi disse ei afkaste meere, end der kan udføres fra deres egne Handels-

15

⌘ 15

⌘ Steder, saa maa saadan en Bye nødvendig komme i en stor Undervægt. Vil man derhos betragte, at den dog kun haver den tolvte Deel af det egentlige Dannemarks Indvaanere, saa flyder deraf, at dens Yppighed er i det mindste tolv Gange saa stor, som det heele Riges. Fyens Fortjeneste udi bemeldte Aar er ellers saa ringe, at den neppe kan og bør komme i Betragtning, thi den beløber sig kun til 924 Rdlr. 89 Sk., hvilket atter viser, hvorledes Yppigheden er størst nærmest Hovedstaden. Dens Handel var paa samme Lande, som Siellands, undtagen paa Portugal, Spanien og Middell-Havet. Af dens Byer have Faa- borg, Rudkiøbing paa Langeland, Naschov, Nysted, Draxminde, Brandholm, alle i Lolland, Nykiøbing og Stubbekiøbing paa Falster, vundet, og somme noget anseeligt efter deres Beskaffenhed, men ingen meere end Brandholm. Hvorimod Nyborg, Kierteminde, Assens, Middelfart have tabt, og Odense aleene 12932 Rdlr. 93 Sk. Svendborg haver hverken ført ind, fra eller ud til Fremmede. Det er værd at lægge Mærke til, at alle de Stæder, som egentligen ligge paa Fyen, have tabt, undtagen Faaborg, og at de Langelandske, Lollandske og Falsterske Byer have

16

⌘ 16 vundet, hvortil Aarsagen maa være de mange Herremænd, der boe i Fyen og fortære meget, hvorimod Falster den Gang ingen Herremænd endnu havde, og Lolland vel endeel, men som, i det mindste Vinteren over, opholdte sig i Kiøbenhavn, og derover ei fortærede der i Landet saa mange Yppigheds-Vare, som de Fyenske, hvoraf de fleste stedse boe paa deres Godser, hvilket sidste er dog ellers i alle Henseender det rette. Men da nu Falster er bleven solgt til Herremænd, saa er det at befrygte, at Indførselen vil og der efterhaanden komme til at overstige Udførselen, og i det mindste blive lige med den. Om nogen vil spørge, hvorledes det er mueligt, at Sielland og Fyen kan tilsidst have nogle Penge tilovers, som de dog virkeligen have, efterdi denne Huusholdning haver staaet saaledes ved Magt i en temmelig Deel Aar, da svarer jeg, at de have igien vundet paa deres Korn og feede Vare til Norge og Kiøbenhavn, og det en anseelig Deel Meere end de have tabt med Fremmede. I saadan Henseende er en Bye som Kiøbenhavn nyttig, men for dens Yppighed med Udenlandske burde derimod sættes Skranker, da den er saa stor, at den næsten eene oplfluger, ei alene det øvrige Dannemarks og Holsteens Fortieneste med Fremmede,

17

⌘ 17

⌘ men endog Norges. Om end Norge skulde give noget af sin Fortieneste aarligen bort til Danmark, da kunde det ansees som en Giengave for den Fred, Beskyttelse og milde Love, som den nyder under de Danske Kongers Regiering, hvorvel den selv ei lidet tiener til igien at beskytte Danmark, men at nu næsten dens heele Fortieneste aarligen opluges af Danne- mark, eller rettere Kiøbenhavn, det er en Sag, som jeg ei veed hvad Navn jeg skal give den. Men hvorledes er det mueligt, at Kiøbenhavn kan blive ved Magt, naar den taber baade til Fremmede og til Danmark og Holsten? Jeg svarer, at den og bliver ved Magt saaledes som den kan, at den begaaer sig ved at vinde fra Norge, ved de rige Slægter, som aarligen drage didhen fra Landskaberne, ved Floden, den stærke Besætning, Hoffet, alle Collegier, Universitæcet, som foraarsage, at de fleeste af Kongens Indkomster gives der ud. Dette er i sig selv ei Uret, thi der bør dog være een stor Bye i det mindste i Landet, og i visse Ting kan det ei være anderledes. Saadan en Bye er paa nogen Maade at ansee som Maven i Lege- met. Den tiener best til at holde Korn og seede Vare i nogen skikkelig Priis, da deres alt for ringe Priis vilde foraarsage Landets U-

18

⌘ 18

⌘ rugtbarhed, og betage Agermanden Mod. Men saadan en Bye bør ei sue saaledes til sig, at den i lang Tid

kan aarligen afgive omtrent 6 Tønder Guld til Fremmede, og dog selv være i Behold, thi dette maae den igien vinde fra det heele øvrige Land, og naar det ei vinder ligesaa meget igien fra Fremmede, som det beklageligen haver i nogle Aar ei giort, naae dertil lægges de høie Renter af vor Giæld, saa maa dette tilsidst falde ud til Landets fuldkomne Ødelæggelse og Banquerote; og det saa meget meere, som Kongen og Ministrene ere i Kiøbenhavn, hvor Velstanden sidst dør, hvor nogles Pragt og Overdaad skiuler de flestes Armod, som de ofte ei vide af det øvrige Lands Tilstand; ja, som de iblandt ei engang ville troe den skielvende Sandhed der undertiden nærmer sig til dem, blindede af den Glands, der omgiver dem, og derfra sluttende til Resten af Landet. Naar betænkes, at Fremmede ei tage uden reede Penge af os, eller i det mindste Varer, for hvilke vi ellers havde faaet reede Penge, og at Undervægten i vor Handel gjør, at vi tabe i det mindste nogle og 20 pro Cento paa vore Vexler med Fremmede, naar man vil jævne dem med alle de Lande, hvor vi drive Handel, saa er det let at begribe, hvi man in-

19

✂ 19 gen klingende Mynt haver, og hvorfore vi selv have nu kun næsten lutter Bancosædler. Man haver da ei nødvendig at gribe til de Beskyldninger, at visse Mænd have ført de reede Penge ud af Landet, hvorved, om man sigter til Kiøbmænd, er Beskyldningen endog daarlig, thi de gjøre det ei, uden for at vinde, og vinde de, saa vinder Landet med, lige meget enten det strax bliver i reede Penge eller i Vare, hvilke dog efterhaanden let kunne omvexles til reede Penge. Ei at tale om, at Penge ere, hvor høie Tanker man end kan have om dem, dog kun Rigdoms Tegn, og at Folk, Vare, Qvæg, ve! dyrkede Jorder, Skibe, ere de egentlige Rigdomme, ja at det Tilfælde kan komme, som bekiendt er, at der kan være for mange reede Penge i Landet; Dog, vi ere nu omstunder langt fra denne Ulykke. For at raade Bod paa denne Pengemangel skabte man paa een- gang mange Tønder Guld, Bancosædler af een Rigsdaler, hvorved man vel for en Tid befordrede det indvortes Omløb, men man dog kun meddelte Landet en indbildt Rigdom, imod en virkelig, som Penge altid bør ansees for, i Forhold af Papir, da alle Folk ere blevne eenige om at ansee de første for virkelige Rigdomme, hvorimod de sidste have ingen anden

20

✂ 20

✂ Credit end Vexler, og derfor komme med Pro- test tilbage, saasnt man tviler paa, eller er vis om Udstedernes slette Tilstand. De blive altsaa i Landet, og foraarsage derved, at de reede Penge kunne endnu meere uformærkt gaae bort for en Tid, indtil Sygdommen bliver saa ulægelig, at den just derved ei meere kan skiu- les; Naar dette Onde ei standses, faa bliver Følgen denne, at man tilsidst maae, af Mangel paa reede Penge lade de Fremmede beholde Varene, og at man derover kommer til at pløie, saae og høste for dem, saa at de besidde os alle med Hud og Haar. En sørgelig Prøve faae man derpaa, da Kiøbenhavn blev for lumpne 5 Tønder Guld pantsat til Genua. End meere, disse mange Penge, thi hvor indbildte de end ere, saa ere de dog Penge for os til en Tid, der paa eengang falde ligesom ned af Himmelen, foraarsage, at alle Vare stige pludseligen hos os til næsten dobbelt, hvorved den fattige Mand, som er det stærkeste Antal i Landet, bliver elændig plaget; Jordegods stiger derover til en dobbelt Værdie imod forhen; man raaber Triumph, og slutter deraf Landets gode Tilstand. Slutningen vilde være rigtig, dersom Jordegodsernes Stigen var foraarsaget i Forhold ved en Mængde meere avlet Korn og

21

✂ 21

✂ Fæe, og dets Udførsel, fornemmelig til Fremmede; men da nu Qvæg-Handelen haver ved Qvægsygen taget af, som derimod haver, ved den derved foraarsagede Qvægets Rarhed, opdrevet dets Priser- og Kornavlingen og Udførselen haver, i Forhold med Jordegodsernes høie Priser, ei nær tiltaget, hvilket man af Toldbøgerne havde kunnet let erfare, saa bliver den sande Aarsag til Jordegodsernes Stigen ingen anden, end bemeldte pludselige Formeerelse af Bancosædlerne, og den paa samme Tid udgivne Forordning om Nedsættelse fra 5 til 4 pro Cento, hvilken man meente at være nød til at udstede, fordi Landet var nu blevet saa meget rigere; ei indseende, at dette var kun et Øiebliks Rigdom, men derimod en langvarig Armod. Man faldt og paa et andet Middel, som man gjorde sig ei lidet til af; Man vexlede Bancosædler i Hamborg med Tab af nogle pro Cento, og fik derfor klingende Mynt ind i Landet; men alt hvad vi siden solgte til Hamborg blev os betalet med Bancosædler, og atter med Tab af nogle pro Cento, saa at det Onde blev tilsidst saa stort, at naar man vilde vexle en Bancosæddel i Hamborg, skeede det ved Tab af 10 pro Cento. Vor Banques

✂ Credit blev herved svækket, og end meere ved det

22

✂ 22 man ei her i Kiøbenhavn kunde faae mere end den tiende Deel i klingende Mynt paa hver Seddel, og at man med væbnede Soldater afviste dem, som vilde vexle, og paastode meere. Ens egne Undersaatter kunde man herved vel skrække bort, men ei Fremmede. Man slog og Ducater til 2 Rigsdaler, man satte dem pludselig op til 13 Mark, og ligesaa pludselig ned igien til 12 Mark. Ved hver Operation tabte Landet nogle

1000 Rigsdaler. Sandt nok, Regieringen var i Trang for Penge, og Frankeriges Opførsel havde lært en at gribe til Midler, der hielpe for eet Øieblik, og forarme for Secula. Hvor meget bedre havde det været, at følge Engellands Mønster, der aldrig rører ved sin Mynt? Efterhaanden indsaae man disse Feil; man vilde ændre dem. Under Paaskud, at Sølv var i høi Priis udenlands, lod man det komme ned fra Kongsberg og solgte det i Natura til Hamborgerne, hvorved man fornemmelig tænkte, at bringe Lagien ned. Denne Hensigt fik man og tildeels op- naaet; men naar beregnes, hvad Norge haver derved tabt i sit første Omløb, hvad Førslsen af Sølv et igiennem Sverrige har kostet, hvad Skade der er lidet paa Fordeelene af Mynten, saa frygter jeg for, at derved er meere bleven

23

☒ 23

☒ tabt end vundet. Slige Konster berige ei et Land, men en stadig Mønt-Fod, en sparsom Huusholdning, en god Agerdørkning, en udbredet og fordeelagtig Handel. Kiøbenhavn skulde egentligen være den store Handels-Stad, og jeg har viist, at den lever kun af Landets Rigdomme; Dens nærværende ynkelige Til- stand vidner dette tilfulde. Nogle faa rige Slægters Bortgang, endeel Lønningers Afskaffelse og Formindskelse giøre al den gisper. Er delte en Handels-Stad?

☒ Jylland viser os i Aaret 1767 en yndigere Udsigt; Den haver dog vundet 47723 Rdlr. 94 Sk., og det uden Tvil meest ved sin Stude-Handel. Dersom dette Land vandt hvert Aar saa meget fra Fremmede, og Kiøbenhavn ei paa adskillige Maader igien oplugede dets Gevinst, saa maatte der tilsidst blive meget riigt. Det haver handlet paa alle de samme Lande som Sielland, undtagen paa Middel-Havet. Følgende af dens Byer have vundet: Schagen, Colding, hvis Handel er alene 81129 Rdlr. 33 Sk., altsammen vundet paa Stude-Handelen, der altsaa ei aleene eene til- veiebringer Jyllands Fordeel i den fremmede Handel, men endog vinder igien hvad de fleste Byer tabe ved deres Yppighed, som derfor

24

☒ 14 maae desværre være langt større end den burde, og hvoraf sees hvor betydelig en Green af Dannemarks Handel Stude-Handelen er, og der- fore al Regieringens Opmærksomhed værdig. Warde har vundet 29688 Rdlr. 8 Sk., ogsaa ved Stude-Handelen; Ringkiøbing 11135 Rdlr 54 Sk., uden Tvil ved Korn-Handel, og Ribe 73576 Rdlr. 72 Sk., ogsaa ved Stude og Svine-Handel. Fladstrand og Hiøring have slet ingen Handel drevet med Fremmede, hverken ud eller ind. Thisted tabte 1036 Rdlr. 59 Sk., Lessøe 509 Rdlr. 73 Sk., Randers 8655 Rdlr. 57 Sk., og Weyle 329 Rdlr., og alle disse Byer førte aleene ind, og ikke ud. Alle de andre Byer have ogsaa tabt, hvorvel de have ført ud. Aarhus tabt 8072 Rdlr. 79 Skill.; Horsens 12947 Rdlr. 65 Sk.; Mariager 2853 Rdlr, og Aalborg 109429 Rdlr. 18 Sk., hvilket giør den til den skadeligste Bye i Landet, næst Kiøbenhavn, saa at den derfor ogsaa i denne Henseende bør kaldes det lille Kiøbenhavn. De andre Byers Tab er just ei stort. men dog stort nok for dem efter deres Omstændigheder. Af de Lande, som Jylland handler med, haver det vundet 218254 Rdlr. 14 Sk. med Altona, Hamborg og Tydsk-

25

☒ 25 land, hvilket kommer aleene af Stude- og Svi- ne-Handelen, og derimod tabt med alle de øvrige. Med Frankerige, Portugal og Spanien haver det intet havt uden Tab, hvorvel kun tabt med det første 4149 Rdlr., med det andet 3772 Rdlr. 64 Sk., og med det tredie 723 Rdlr. 64 Sk. Men dets store Tab haver det havt med Rusland, hvor det beløber sig til 136252 Rdlr. 49 Sk. Med Sverrige og Lybek driver det og en meget ufordeelagtig Handel, som paa det første beløber sig til et Tab af 6498 Rdlr. 76 Sk., og paa det an- det til 5988 Rdlr. 61 Sk.

☒ For det Slesvigske og Holstenske har jeg ingen Beregning fra det Aar, men fra Norge har jeg en almindelig, efter hvilken derfra er udført for 1598669 Rdlr. 81 Sk., og indført for 1279678 Rdlr. 33 Sk., af fortoldede Vare, følgelig vunden 318991 Rdlr. 48 Sk. Heraf følger, at Norge har i be- meldte Aar udført dobbelt saa mange Vare som Dannemark, og indført en syvende Deel mindre; altsaa har det en syvende Deel mindre Yppighed end Dannemark, hvilket dog er lidet nok, naar betænkes, at her er Hoved-Staden, at der er mange ferre Byer end her, og ingen Herremænd paa Landet. I Almindelighed

26

☒ 26

☒ betragtet, overgaaer altsaa det heele Norske Folkes Yppighed det Danske Folkes, hvilket ogsaa skal befindes at forholde sig saaledes, naar man nøie kiender begge Folk. Forskiel- len bliver dog denne, at Norge har meere Raad til at være yppig end Dannemark, og at det følgelig, i Henseende til sine Indtægter, er mindre yppigt end Dannemark. Heraf sees ellers, hvor meget vigtigere et Rige Norge er i denne Henseende, end Dannemark, naar endog Holsten og Slesvig regnes til det sidste, som siden skal vises; Og dette er Norge aleene ved sine naturlige Producter, som dog i mange Maader kunde forædles; hvilket samme endelig ogsaa gielder om Dannemark. Men heraf sees, hvor ubillig deres Klage er, som raabe, at Norge bringer Kongen saa

lidet ind i sædvanlige Skatter og i Extra-Skat imod Danne- mark, ei betænkende først, hvor lidet det derimod igien koster Kongen, og hvor meget Dannemark ved Kornhandel og paa andre Maader vinder fra det, udi hvilket Norge kunde spare noget anseeligt, naar det havde Lov at hente Kornet, hvor det kunde faaes for best Kiød. Dog, jeg er vis paa, at de ædle Norske ei fortryde paa, at de overlade noget af deres Overflødighed til Dannemark, siden de ere og

27

☒ 27 bør paa en vis Maade ansees for eet Folk, og lyde under een Konges Scepter, og det nu næsten udi en Tid af 400 Aar. Men dette kunne de fortryde paa med Rette, at de, saa at sige, skulle føde deres Brødre de Danske, og at de, i Særdeleshed Kiebenhavnerne, for- tære næsten hvad de fortiene, da dog ingen Aarsag dertil er, og Dannemark ved en god Oeconomie vel kunde erhverve selv. Lad de Danskes Yppighed kun blive i samme Grad som de Norskes, det er at sige, lad dem formindske den en syvende Deel, strax spares derved aarligen 2 Tønder Guld; Lad dem saa søge meere at udvide og forbedre deres Qvægog Korn Handel, deres Manufaktur etc. Det skulde være ilde, om derved ei kunde vindes og spares 1 Tønde Guld. Ved alt dette vilde Norge ogsaa vinde. Skeer dette ei, da er Fabelen om de tvende Søstre rigtig, som staaer bag i den smukke Afhandling om en Norsk Hyrdes Indtagelse i et Fiæld. Men foruden oven- meldte Summa haver og Norge, og det aleene fra Tronhiem, udskebet 2702 Skpd. 17 Lpd. 12 Pund Kobber, hvilken, beregnet til en maadelig Priis af 70 1/8 Rdlr. for Skpd., udgjør 189539 Rdlr. 95 Sk. Naar nu hertil lægges, at af de indførte Vare ere igien ud-

28

☒ 28

☒ førte for 201552 Rdlr. 13 Sk, saa bliver heele Norges Gevinst 710083 Rdlr. 60 Sk., hvilken det egentlige Dannemark haver næsten tilsat i samme Aar. Følgelig haver begge Riger, tagne under eet, arbeidet det Aar for- gieves. Herved forefalder følgende Anmærk- ninger at gjøres: Først, at Kobberet er en af Norges betydeligste Næringsveie, og burde der- fore ei ansees med saa ringe Øine, som det skeer af endeel; dernæst, at Norge fører det, man i den høieste Meening kan kalde Handel, nemlig, kiøber og indfører fra Fremmede, for igien at udføre og sælge til andre Fremmede; thi end- skiønt derved kan undertiden tabes, saa maa man dog tiltroe de Handlende saa megen Forstand, at de ei vedblive dermed, naar derved ei meere og oftere vandtes end tabtes; Og gjør derfor Regieringen altid best at blande sig saa lidet som mueligt i particulaire Folkes Handel, thi de forstaae best, hvorledes de skulle føre sig op for at vinde, og naar de vinde, saa vinder Staten med. I Henseende til først anførte Summa af Norges Handels Gevinst, maae mærkes, at det haver vundet med Sverrige 1518 Rdlr. 82 Skill., med Lybek 9191 Rdlr. 22 Skill., med Wismar og Svensk Pommern 4216 Rdlr. 17 Sk., med Engel-

29

☒ 29

☒ land 286049 Rdlr. 49 Sk., hvilket meest kommer af Bord- eller Bredde-Handelen, med Holland 237478 Rdlr. 79 Sk., med Spanien 51672 Rdlr. 35 Sk., og med MiddellHavet 86651 Rdlr. 50 Sk. Derimod haver det tabt med Dantzic 118900 Rigsdaler 78 Sk., og det formedelst den Mængde Rug, som der indkiøbes, endskiønt didhen føres en Hoben Sild; med Königsberg 63181 Rdlr. 54 Sk., hvortil er samme Aarsag; med Rus- land 88072 Rdlr. 43 Sk., til hvilket Hør og Hamp er Aarsag; med Altona etc. 3058 Rdlr., hvortil Brændevinet er meest Aarsag, da dog ellers didhen er bleven ført for 109425 Rdlr. 8 Skill.; med det Fyrstelige Holsten 7549 Rigsdaler 49 Skill.; med Frankerige 48258 Rdlr. 37 Sk., som og kommer af Viin og Brændeviin, da dog derhen i Fisk og Raun er bleven ført for 128370 Rigsdaler 66 Sk.; og med Portugal 29672 Rdlr.

☒ 31 Sk., som kommer af Saltet. Endskiønt Norge nu saaledes taber med mange Lande, saa bør man dog derfor ei strax erklære dens Handel med dem for skadelig, thi Salt kan det ei undvære til sit Fiskerie, Korn er det umisteligt, da det endnu ei er i Stand til at forsyne sig selv fuldkommen dermed, og det Nordenfieldske,

30

☒ 30

☒ som har frie Korn-Indførsel, kan faae det for bedre Kiøb fra Dantzic, Königsberg etc., end fra Dannemark, og dernæst fører det meget ind for at føre ud igien. Dets Handel derimod med Altona etc. og Frankerige er skadelig, da den meest beroer paa Brændeviin, og burde derfor paa en god Maade indskrænkes. Dets Handel med Sverrige er og af større Vigtighed end det synes, thi Naboelauget gjør, at det vinder endda langt meere fra Sverrige ved Snighandel, hvilken dog for dum haver været langt større end nu.

☒ 1768 blev indført i Dannemark for 1407620 Rdlr. 7 Skill., og udført for 666521 Rdlr. 25 Sk., og af de indførte igien udført for 54942 Rdlr. 86 Sk., altsaa meere ind- end udført for 686155 Rdlr.

88 Sk. Atter et beklageligt Udslag, og endda noget slettere end det forrige Aar. I Henseende til de Lande, som det haver tabt eller vundet med, forholder det sig ligesom i forrige Aar. Med Rusland har det råbt 277080 Rdlr. 52 Sk., med Frankerige 186520 Rdlr. 49 Sk., med Lybek 185312. Rdlr. 20 Sk., med Engelland etc. 113118 Rdlr.

90 Sk., med Sverrig 13474 Rdlr. 12 Sk., i den Sted vi forrige Aar vunde noget fra det;

31

31

med Køningsberg etc. 81159 Rdlr. 7 Skill.; med det Fyrstelige Holsten 33762 Rigsdaler 37 Sk.; med Wismar etc. 18367 Rigsdaler 60 Sk., med Holland 55234 Rdlr. 44 Sk., hvor der i forrige Aar blev vundet noget; med Portugal 26612 Rdlr. 85 Sk.; med Spanien 16598 Rdlr. 33 Sk. Derimod have vi vundet med Dantzic etc. 29855 Rdlr. 81 Sk., hvor der forrige Aar blev tabt; med Altona etc. 208665 Rdlr. 14 Sk., og paa Middel; Haver 27621 Rdlr. 28 Sk. Dog, fra dette sidste bør drages de aarlige Foræringer, men endda bliver der noget tilovers; ei at tale om, at vi derved holde endeel Søfolk i Farten. Men 1770 og nærværende 1771 er vel ei aleene Fordeelen mindre, men endog utrolige Bekostninger medgaaet til Flodens Udrustning, som neppe 52 Aars Seilads af disse tvende Aars Beskaffenhed kan hente ind igjen. Kiøbenhavn har været det gamle Svælg, udført 317687 Rdlr. 93 Sk., og derimod indført for 1031170 Rdlr. 44 Sk., følgelig aleene tilsat alt hvad Landet haver tabt, og endda noget mere; som de øvrige Landskaber have vundet igjen. Dette store Tab har det havt i sin Handel med Køningsberg, Rusland, Engelland, Holland og Frankerige især; tabt

32

32

ogsaa med alle andre, undtagen paa MiddelHavet. Helsingøer har ligeledes tabt omtrent 14800 Rdlr. Alle de andre smaa Kiøbstæder haver ligeledes tabt, undtagen Præstøe igjen, som haver vundet 320 Rdlr. 36 Sk. Samsøe haver og vundet 660 Rdlr. 42 Sk., Stege 235 Rdlr. 70 Skill., og Bornholm 1067 Rdlr. 23 Sk., hvilket kommer af den fordeelagtige Handel den dette Aar har ført med Altona etc. Fyen haver i dette Aar været sær uheldig, og tabt 21174 Rigsdaler 49 Skill. Tabet kommer egentlig paa Nyborg, Odense, Kjerteminde, Assens, Faaborg, Middelfart, Naschov, Nysted, Nykiøbing, Stubbekiøbing, hvorimod Svendborg, Rudkiøbing, Draxminde og Bandholm have vundet. Bogense har hverken ført ind eller ud. Det er ellers gierne mueligt, at alle disse Byer kan i sig selv have vundet, men fra de urette Stæder, i Henseende til Landets almindelige Beste, nemlig fra Norge og Kiøbenhavn. Jylland haver indført for 209020 Rigsdaler 29 Sk., og udført for 307169 Rigsdaler 44 Sk., altsaa vundet 88149 Rigsdaler 15 Skilling, hvoraf sees, hvilket vigtigt Landskab Jylland er for Dannemark. Aalborg er her det gamle Svælg, og haver tilsat 113689 Rigsdaler

33

33

77 Skill. Thisted, Fladstrand, Aarhus, Horsens, Randers, Grenaae, Ebbeltoft, Mariager, Fridericia, Weyle, have tabt. Schagen, Læsøe, Ribe, Colding, Warde, Ringkiøbing, derimod vundet, hvilket altsammen næsten aleene beroer paa Stude- og Svine-Handelen, thi de have vel vundet noget lidet med Dantzic og Wismar, men det anseelige med Altona etc. Med Spanien og paa Middel-Havet have de slet ingen Handel drevet. Fra Frankerige og Portugal have de aleene udført og intet didhen ført. Med Holland, Engelland, det Fyrstelige Holsten, Lybek, Køningsberg, Sverrig, have de og tabt. Men deres store Tab er skeet med Rusland, thi det beløber sig til i 110115 Rigsdaler 42 Skilling. Byen Hiøring haver hverken ført ud eller ind.

I det Slesvigske blev 1768 indført for 465838 Rigsdaler 27 Skilling, og udført for 487851 Rigsdaler 16 Skilling, følgelig vundet 22012 Rigsdaler 85 Skilling, hvilket er bleven vundet med Altona etc., thi derfra blev indført for 200387 Rigsdaler 11 Skilling, og udført didhen for 336705 Rigsdaler 14 Skilling; saaog med Holland,

34

34

hvorfra Indførselen var 53221 Rigsdaler 40 Skilling, og Udførselen didhen 80950 Rigsdaler. Derimod er der anseelig bleven tabt med Sverrig, Dantzic, Køningsberg, @Wismar, Engelland, Frankerige, noget med Lybek, og ganske lidet med Portugal, hvor- hen ei det mindste er bleven udført. Af alle Byer har Flensborg tabt meest, thi den har indført for 202456 Rigsdaler 32 Skilling, og kun udført for 17874 Rigsdaler 8 Skilling, og dette Tab er meest skeet med Sver- rig, Køningsberg, Rusland, Altona etc., Frankerige, hvorhen intet er udført, men indført derimod for 34846 Rigsdaler 16 Skilling. Apenrade og Femern have og tabt temmelig. Derimod have Husum, Tønningen, Friderichstad, Slesvig vunder noget anseelig, alle med Altona etc.; Schlesvig desuden med Lybek, og Tønningen med Holland; hvorimod Tønningen haver tabt med Lybek

18638 Rigsdaler 14 Skill. Alle de øvrige Slæder, Hadersleb, Bredsted, Sønderborg, Norborg, Tøndern, Ekernførde, Schleyminde, Marstal, Friderichs- orth, Wiik paa Føhr, have alle tabt.

35

✂ 35

✂ I det Holsteenske blev indført for 158419 Rigsdaler 5 Skilling, og udført for 198443 Rigsdaler 19 Skilling, altsaa vundet 40024 Rigsdaler 14 Skill., hvilke fornemmeligen ere blevne vundne ved Altona etc. og Holland. Wilster, Brochdorff, St. Margarethe, Heiligenhaven, Itzehoe, have fornemmeligen, vundet dette; Dog har Wewelssleth, Lürkenborg, Kellinghufen, Ultzborg, Oldesloe, Bramsted, ogsaa vundet noget. Derimod Rendsborg og Glückstadt tabt anseeligen; Crempe har og tabt noget lidet, og Segeberg har ført for 1360 Rdlr. 36 Sk. baade ud og ind.

✂ Norge har 1763 ført ind for 1457009 Rigsdaler 83 Skilling, og ud for 1520637 Rigsdaler; Naar hertil lægges 217998 Rigsdaler 50 Skilling for igien udførte af de indførte Vare, og 2923 Skippund 9 Lispd. Kobber fra Tronhiem, a Skpd. 66 1/2 Rigsdaler, som udgjør 144409 Rigsdaler 41 Skilling, saa bliver hele Norges Gevinst 476085 Rigsdaler 8 Skilling. Af den forstanførte Summa har den vundet 5695 Rigsdaler 14 Skilling fra Lybek, 5829 Rigsdaler 32 Skill, fra Wismar, 270957

36

✂ 36 Rigsdaler 24 Skill fra Engelland, 271503 Rigsdaler 80 Skilling fra Holland, 26039 Rigsdaler 22 Skill, fra Spanien, og 39161 Rigsdaler 6 Skilling paa Midel-Havet, men derimod tabt 11625 Rigsdaler 60 Skilling med Sverrig, 184362 Rigsdaler med Dan- tzig, 121606 Rigsdaler 12 Skilling med Königsberg, hvilke tvende høie Artikler maa være blevne forarsagede ved stærk Korn-Indkiøb, og ringe Sild-Udsalg, med Rusland 92791 Rigsdaler 27 Skilling, som og maa være kommet af stærk Korn-Indkiøb, med Altona 29905 Rigsdaler 75 Skilling, hvilket Brændevinet har forarsaget, thi didhen blev dog ført for 111846 Rigsdaler 38 Skilling, med det Fyrstelige Holsten 7199 Rigsdaler 6 Skilling, med Frankerige 69108 36 Skilling, som atter kommer af Brændeviin og Viin, thi didhen blev ført for 100600 Rigsdaler 78 Skilling Vare, med Portugal 38910 Rigsdaler 45 Skilling. Af denne heele Indførsel har Aggershuus Stift havt for 465748 Rigsdaler 82 Skilling, Christiansands 95780 Rigsdaler 86 Skilling, Bergens 421754 Rigsdaler 64 Skilling, og Tronhiems 254999 Rdlr. 89 Skilling, og derimod af Udførselen Aggershuus 513448

37

✂ 37 Rigsdaler 9 Skill., Christiansand 103660 Rigsdaler 56 Skilling, Bergen 695760 Rigsdaler 76 Skill., og Tronhiem 207098 Rigsdaler 52 Skillitig; altsaa har Bergen meest vundet, hvilket Fiskerierne gjøre, og dernæst Tronhiem, naar Kobberet lægges til dens Udførsel, som det bør; og Christiansand bliver, baade i Henseende til Ind- og Udførsel, det ringeste Stigt. Aggershuus Stigt har igien udført af de indførte Vare for 198339 Rigsdaler 51 Skilling, og derved kommer det til ovenanførte Summa af udførte Vare. De andre Stifter have og vel paa samme Maade udført noget, men kun af ringe Betydning, og Tronhiem kun for 744 Rdlr., hvilket viser, ar Kiøbmændene i Aggershuus forstaae denne vigtige Handels Deel bedre end de andre. Af Byer i Aggershuus Stigt have Sand, Holmestrand, Laurvig, vundet noget, Kragerøe endeel, men Langesund omtrent 77000 Rdlr., og Friderichstad omtrent 52500 Rigsdaler, hvilket kommer af de mange udskibede Bord. Derimod haver Drammen tabt over 63000 Rdlr., og Christiania omtrent 16500 Rdlr., paa begge Stæder forarsagede ved Kornmangel og Yppighed; dog maa man tilstaae, at Yppigheden i Christiania maa dog ei engang naae

38

✂ 38

✂ Aalborgs. Friderichshald har og tabt over 25000 Rdlr.; Dertil ere foranførte begge Grunde ogsaa Aarsag. Moss har tabt noget over 400 Rigsdaler, men Tønsberg omtrent 7800 Rdlr., hvortil Korn Indkiøb maa være Aarsag. I Christiansand har Øster-Risøer vundet henimod 26000 Rigsdaler, og Mandal noget over 2000 Rdlr. Derimod har Chri- stiansand tabt omtrent 5200 Rdlr., Arendal over 12400 Rdlr., og Flekkefiord over 2300 Rdlr. Aggerhuus Stift har tabt med Sverrig over 25000 Rdlr.; med Dantzic 76040 Rd. 48 Sk.; med Königsberg 53202 Rdlr. 64 Sk., paa begge Steder fornemmelig for Korn, og intet derimod ført til disse tvende Stæder; med Lybek 7403 Rdlr. 83 Sk.; med Rusland 4750 Rdlr. 60 Sk.; med Altona over 38700 Rdlr.; med det Fyrstelige Holsten 6160 Rdlr. 32 Skill.; med Wismar 140 Rdlr.; med Holland 24500 Rdlr., hvilket nok meest kommer af Yppighed, og hvilken Artikel er betydelig, da didhen er bleven ført for 124108 Rdlr. 35 Sk.; med Frankerige henimod 54000 Rdlr., meest for Vine og Brændevine; med Portugal omtrent 14500 Rdlr.; med Spanien 3682 Rdlr. 48 Skill., og intet didhen ført. Derimod haver det vun-

39

✂ 39

✂ det 118456 Rdlr, 41 Sk. fra Engelland, og det aleene paa Bord, hvilket viser, hvor vigtigt et Land Engelland er for dette Stift, saa og, hvor vigtig en Handel Bordene ere for det. Skulde derfor Skovene engang med Tiden blive udhugne, eller Bord-Prisen og Søgningen formeget formindskes, da vilde det være ude med dette Stift, med mindre Kornavlingen kunde imedens noget forbedres, nye Næringsvejs opfindes; og Yppighed indskrænkes. I den anseelige Udførsel til Holland har Foldals Kobber-Værk ei liden Deel. Christiansand har vundet med Engelland noget over 37000 Rdlr, og med Holland næsten 15000 Rdlr.; derimod tabt 268 Rd. med Frankerige, 3903 Rdlr. 15 Sk. med Portugal, og 3572 Rdlr. 8 Sk. paa Middelhavet; ligeledes 304 Rdlr. 24 Skill, med Sverrig, 24065 Rdlr. med Dantzic, 15836 Rdlr. 36 Sk. med Königsberg, paa begge Stæder for Kornvare; 435 Rdlr. 75 Skill, med Lybek, 7700 Rdlr. 71 Sk. med Rusland, 1773 Rdlr. 22 Sk. med Altona, og 208 Rdlr. med det Fyrstelige Holsten, uden at føre noget til bemeldte Lande og Stæder igien. I Bergens Stigt har Bergens Bye indført for 367669 Rdlr. 55 Sk., og udført for 668304 Rdlr. 5 Sk.; altsaa

40

✂ 40

✂ er Bergens Handel, i Henseende til Udførselen, dobbelt saa stor som Kiøbenhavns, og dens Handel langt fordeelagtigere, eller rettere, fordeelagtig, og Kiøbenhavns ufordeelagtig, Stavanger har indført for 29085 Rd. 9 Sk., og udført for 27456 Rdlr. 70 Skill. Dette Stift har vundet med Sverrig omtrent 11800 Rdlr., med Lybek 13500 Rdlr., med Altona etc. 35000 Rdlr., med Wismar 10500 Rdlr., med Frankerige 1500 Rdlr., med Spanien 861 Rdlr., med Holland 291420 Rdlr. 69 Sk., og paa Middelhavet 42700 Rdlr. Derimod tabt med Dantzic 64000 Rdlr., med Königsberg 25500 Rdlr., med Rusland 52800 Rdlr., med det Fyrstelige Holsten 740 Rdlr., med Engelland 2100 Rdlr., og med Portugal 2700 Rdlr. I Tronhiems Stigt har Tronhiems Bye indført for 214001 Rdlr. 74 Sk., og udført for 108416 Rdlr. 42 Skill.; altsaa er denne Byes Fornødenheder og Yppighed størst af de Norske Byer; dog erstattes ei aleene dette Tab ved Kobberet, men der vindes endog, naar det medberegnes. Christiansand har indført for 33390 Rdlr. 87 Sk., og udført for 87369 Rdlr. 10 Skill., hvilken Udførsel kommer af Stor-Silden. Molde har indført for 7607

41

✂ 41

✂ Rdlr. 24 Sk., og udført for 11313 Rdlr. Dette Stigt har vundet med Engelland 68800 Rdlr., og med Spanien 28860 Rdlr. Derimod tabt med Sverrig 1980 Rdlr., med Dantzic 20400 Rigsdaler, med Königsberg 27100 Rdlr., med Rusland 27500 Rdlr., med Altona 24400 Rdlr., med Wismar 4580 Rdlr., med Holland 10300 Rdlr., med Frankerige 16500 Rdlr., og med Portugal 16750 Rdlr. Det eneste Tab skeer ved Korn og Salt.

✂ Saaledes staaer det til, mine kiere Landsmænd, med vor udenlandske Handel, og er det deraf klart, at Dannemark fortærer hvad Norge fortæner. Dersom man nu og vidste, hvad der ved Snighandel føres ud og ind af Landet, da kunde man gjøre Beregningen over vort Tab og Gevinst desto sikrere. Saa meget er vist, at endskiønt Helsingør udfører adskilligt paa denne Maade, og de flere Skæder i Riget venteligen ogsaa, saa er det dog bekla- geligen alt for vist, at der føres langt meere ind, hvortil den høie Told fornemmelig er Aarfag. Naar betænkes, hvilken græsselig Mængde af fremmed Tøi, der slides overalt i de Danske Landskaber, hvilken uhrørlig Mængde af Caffé,

42

✂ 42 der fortæres, og hvor lidet der dog angives, at nu forbigaae flere saadanne Poster, da troer jeg, at man ei sætter for meget, om man antager, at Dannemark fører aarligen for 2 Tønder Guld meere ind end ud. Hvad Norge derimod angaaer, da holder jeg for, at det snarere vinder paa denne Maade, i det mindste, at det holder Ligevægten; thi Friderichshald og flere Byer have vundet utroligen derved; dog er Gevinsten nu meget mindre. Den Mængde af Betientere, som de Norske Toldforpagtere holder, og den Kundskab de have om alle mue- lige Maader at snige ind paa, hindrer og, at Snighandelen kan langt fra ei være saa stor i Norge, som i Dannemark. Dersom saadan Handel blev meest ført med udgaaende Vare, da synets Kongen vel ved første øjekast at tabe, men Landet vandt dog, og han altsaa virkeligen med. For at gjøre en rigtig Beregning over vort Tab, maae og Renterne af vor store Giæld komme i Betragtning. Indeværende Aar 1771 udgives den udenlandske Giæld kun for at være 7 Millioner. Men i Aaret 1768 har den vist været 10. Da nu heraf aarligen gaaet 5 pro Cento, saa beløbe disse Renter sig til Tønder Guld. Altsaa bliver vort Tab 1768, for Dannemark 686155 Rdlr. 88

43

✂ 43

✂ Sk., ved Snighandel 2 Tønder Guld, ved Renter 3 1/2, tilsammen 12 Tønder Guld 36155 Rdlr. 88 Sk., foruden hvad vi tabe ved vore Vexler, som maa løbe til noget anseeligt, og ved vore Bancosædler. Vor Gevinst bliver derimod for Norge 476085 Rdlr. 8 Sk., for det Slesvigste 22012 Rdlr. 85 Sk, for Holsten 40024 Rigsdaler 14 Sk. Tolden i Sundet kan omtrent have indbragt 250000 Rdlr., og Kongsberg Sølv-Værk lige saa

meget. Altsaa beløber vor Gevinst sig til 1038122 Rdlr. 11 Skill., og følgelig bliver vor reene Tab 190033 Rdlr. 77 Sk.

☒ Hvorledes det staaer til med vor Skibsfart, kan sees af følgende Efterretning, at udi Aaret 1767 havde Kiøbenhavn 236 Skibe, Dragøe 87, som dog kun alle vare smaa, Helsingør 9, Kiøge 2, Corsøer 13, Schielschør 7, Rørvig ingen, Callundborg 11, Karrebeksminde ingen, Wordingborg 4, Præstøe 4, Samsøe 12, Stege 6, Bornholm 21, Nyborg 14, Odense 27, Kierteminde 11, Assens 1, Faaborg 21, Svendborg 34, Middelfart 5, Bogense 3, Rudkiøbing 14, Naschov 17, Nyested 8, Draxminde 3, Bandholm 12, Nyekiøbing 11, Stubbekiøbing 2, Aarhus 30, Horsens 18, Randers

44

☒ 44

☒ 19, Grenaa 8, Ebbeltoft 8, Hadsund 17, Ribe 9, Colding 3, Fridericia 4, Weyle 1, Warde 9, Ringkiøbing 3, List ingen, Aalborg 50, Thisted 26, Fladstrand 5, Hiøring 8, Skagen 5, Læssøe ingen. Udi Norge havde Friderichshald 13, Friderichstad 6, Moss 11, Sand 6, Christiania 7, Drammen 24, Tønsberg 48, Holmestrand 17, Laurvig 20, Langesund 34, Kragerøe 16, Øster-Risør 53, Arendal 71, Christiansand 32, Mandal 16, Flekkefiord 40, Bergen 54, Stavanger 35, Tronhiem 67, Christiansund 14, Molde 10. Udi Fyrstendømmene havde Altona 59, Hadersleben 9, Flensborg 119, Sønderborg 97, Norborg 2, Bredstedt 1, Tøndern 11, Tønningen 8, Friderichstadt 9, Slesvig 3, Cappeln 50, Eckernförde 34, Apenrade 63, Femern 38, Husum 10, Wyck 20, Erreskiøbing 31, Marstal 30, Rensborg 6, Heiligenhaven 17, Glückstadt 14, St. Margarethe 7, Brockdorf 3. Heraf sees, at Dannemark, foruden Kiøbenhavn, har 582 Skibe, og med den 818; Norge 594, og Fyrstendømmene 641. Disse Skibes Drægtighed beløber sig for Kiøbenhavn til 11843 1/2 Commerce Læst, for det øvrige Dannemark til 8297, for Norge til 25394, og for Altona aleene til 4239. Men for

45

☒ 45

☒ Fyrstendømmene er mig ei bekiendt. Kiøbenhavn har 2495 indskrevne Matroser, det øvrige Danmark 2382, Norge 4100, Fyrstendømmene 2738, og Altona 574, tilsammen 12789. Men i dette Antal Skibe og Matroser ere ei beregnede de smaa Baade, som fare imellem de Danske Øer, og de Fartøier, som bruges til Fiskerierne, saavel i Danmark som i Norge, hvilke i Bergens og Tronhiems Stifter beløbe sig vel til 250, og ere rigeligen besatte med 1500 Matroser. Altona haver og fleere Skibe og Matroser, thi her ere kun anførte de, som fare paa Middelhavet; da de øvrige Skibe næsten holde 1000 Matroser i Farten. Desuden lønner og Kongen i Kiøbenhavn til Holmens og Flodens Tieneste omtrent 5000 Matroser. Dersom man paa en vis Kant vil betragte Kongens Lande, da kan Vigtigheden af Dannemark ansees for 29, af Norge for 11, af det Slesvigske 8 1/4, af Holsten 5 1/2, af Oldenborg og Delmenhorst 2 3/4, og af de Vestindiske Colonier 1 3/4.

☒ Jeg har siden kommet over, at 1763 er bleven indført til Norge for 691655 Rdlr. 40 Sk., og udført for 722741 Rdlr. 62 Sk., og desuden Kobber udført 145947

46

☒ 46

☒ Rdlr. 38 Sk.; 1764 indført 1605014 Rdlr. 22 Sk., og udført 1612441 Rdlr., og Kobber udført 163191 Rdlr. 10 Skill.; 1765 indført 2116974 Rdlr. 54 Sk., og udført 1677678 Rdlr. 48 Sk., og Kobber udført 529338 Rdlr. 75 Sk.; og 1766 indført 1560486 Rdlr. 15 Sk., og udført 1356667 Rigsdaler 25 Skill., og Kobber 473683 Rdlr. 30 Sk. Til Slesvig og Holsten er 1763 indført for 595126 Rdlr. 54 Sk., og udført 444916 Rdlr. 50 Sk., og af de indførte igien udført for 36081 Rdlr. 4 Sk.; 1764 indført 437202 Rdlr. 44 Sk., udført 627006 Rdlr. 15 Sk., og af de indførte paa nye udført 167590 Rdlr. 18 Sk.; 1765 indført 582013 Rdlr. 24 Sk., og udført 75542 9Rdlr: 5 Sk., og desuden 33678 Rdlr.; og 1766 indført 531022 Rdlr. 42 Sk., og udført 842451 Rdlr. 18 Sk., og desuden 38760 Rdlr. 36 Sk.

☒ Efter en vis Forhold bør Siellands Vigtighed ansees for 16 3/4; Møens 1/4; Fyens 2 3/4; Lollands 3/4; Falsters 1/2; Jyllands 6 1/4; Bornholms 1/8; Islands 1/8; Aggershuus Stift 4 1/2; Christiansands 1 3/4; Bergens 2; Tronhiems 2 1/4; Sauger 1/8, Kobber-Værkers 1/4.

☒ Pag. 16. For Brandholm læs Bandholm.

47

48